

Et Bidrag
til
Vendsyssel's historiske Statistik
i det 16de Aarhundrede.

Med en Skrivelse til Hs. Høiarværdighed Hr. Biskop Fogtmann
i Aalborg, fra Udgiveren.

Nærmest maatte jeg henvende disse Ord til min høiarværdige og høit ærede Ven, da Ingen bedre end De vil være i Stand til at tage dem til Følge, og Saa af vore Landsmænd kunne være i en Stilling, der gav bedre Leilighed til at blive fortrolig bekendt med den mærkværdige og fra flere Sider interessante Landsdeel, som udgier det meste af Jylland norden for Limfjorden, og hvis Indbyggers nyeste Skildring, hvad Almuen eller Bønderstanden angaaer, i de for 19 Aar siden meddeelte almindelige Træk til en saadan¹⁾, indeholder saameget, der i høi Grad vækker Agtelse og Deeltagelse for Folket i Vendsyssel. Jeg behøver saaledes heller ikke at giøre Dem opmærksom paa den historiske Interesse og Betydning, der tilkommer Vendsyssel fra de ældste Tider hvori vort Fædrelands nationale og politiske Historie træder frem af Sagtidens Dunkelhed; eller paa de geographiske Vilkaar, som tilhøre den nordligste Deel af Danmark — et Landskab, til hvis Naturbeskaffenhed man er tilbøielig til snarest at knytte Forestillingen om Vesterhavets Sandklitter og Isolde „Havguus“; om Horns-Herreds nordlige og nordvestlige, af Flyvesand ødelagte Kyster; om Stagens for Søfarende saa ofte rødsomme Rif, eller Landgrunde og Udyb; og om et ved Skovenes Bortbyggelse for de kolde, fugtige Stormvinde fra Vesten aabnede, og derfor lidet dyrkelige, med Rær og Moser opfyldte Jordstreg i det Indre af

¹⁾ I Skriftet: „Hjørring Amt, beskrevet efter Opfordring fra det Kongl. Landhuusholdningselskab, af L. C. Brinck-Scidelin.“ Kbh. 1828.

Landet. Saaledes omtrent beskriver ogsaa Adam fra Bremen i det 11te Aarhundrede Vendsyssel, som „et ufrugtbart næsten øde og lidet beboet Land.“ („Ager ibi sterilis — terra salsuginis & vastae solitudinis.) Men hvor lidet svarer det hertil, naar man baade i ældre og nyere Læser læser om Vendsyssels i mange Egne fortrinlige Jordbund, gode og rigelige Kornavl, hyppelige Græsning og Hebierring; og kun finder Landets nordvestlige Kyster omtalte som nøgne, ufrugtbare Sandflitter; hvorimod dette Landstabs overhovedet tillægges Frugtbarhed, og en god fremstridende Dyrkning, der fremavler Sæd, endog til Udsæd, „Overflodighed af Smør, Ost, Talg, Huder, Vov, Hens og Hø, hvoraf aarligen i Mængde udføres til Kiebenhavn og Norge.“

Saaledes karakteriseres Vendsyssel i anden Halvdeel af det 18de Aarhundrede;²⁾ men det vil for længe siden være Deres Heiærværdighed bekendt, at en af deres Førgængere paa Aalborgs Bispestol, den lærde, ærlige, men noget synderlige Biskop Bircheroed, allerede for halvandet hundrede Aar siden benævner Vendsyssel „det gode Land, som, for sin Udighed og Frugtbarheds Skyld, er snart den bedste Deel af Norrejylland.“³⁾ Heri maa da ogsaa uden al Tvivl den egentlige Grund søges til, hvad Bircheroed paa et andet Sted beretter: at „Vandalia Cimbrica (Vendsyssel) var fordum, fremfor nogen anden lige stor Provinds, med den gamle danske noblesse opfyldt.“⁴⁾ I det hannu tilføjer: at paa hans Tid (eller mod Slutningen af 17de Aarhundrede) „findes ganske saa, ja mere ingen, af bemeldte Lands Herregaarde med sine forrige Arvesidderes Afkom besatte“: saa nævner han intet om Grunden hertil. Om Forholdet i den Henseende har været anderledes, end i de øvrige danske Landstaber, før 1660, da kan maaskee Marsagerne tildeels være at søge deri, at Vendsyssel, som det synes, ved Siden af enkelte store og betydelige Godser, har i ældre Dage havt en Mængde smaa Herre-

²⁾ Danske Atlas. Femte Deel, ved H. Hofmann. 1769. S. 194. 95. flg. Man finder her endog Antallet af de Dren, som paa den Tid udførtes fra Aalborg Stift, angivet til over 10,000 (S. 195.)

³⁾ Uddrag af Biskop Jens Bircheroeds histor. biographiske Aarbøger for A. 1658—1708, utg. ved C. Molbech. Kbh. 1816. S. 305.

⁴⁾ Sammesl. S. 61. 62.

Gaarde,⁵⁾ ved hvilke Besidderne og deres Efterkommere have havt ondt ved at holde sig. I øvrigt kan det tillige bemærkes, at skøndt man veed, at i Bendsyssel forðum har boet en Mængde anseelige og velhavende Selveierhønder,⁶⁾ som vare bekiendte baade for Frihedssind og urolig Selvrædighed, men ved det sidste Oprør under Skipper Clement i Grevens Feide bleve haardt tugtede, og ser en stor Deel mistede deres Frihed: saa finder man dog derhos nogle af de ældste Herregaarde i Danmark netop i den nordligste Deel af dette Landskab.

Disse og andre Omstændigheder kunne behøve den samme Opklaring, som Danmarks indre Historie i Middelalderen og tidligere Tider endnu i mange Dele heiligen trænger til — saaledes ogsaa Adelen's, Herregaardenes og Bondestandens Historie og Vilkaar i forskjellige Perioder. Der gives en rig Mængde af Kilder til en saadan Opklaring, som endnu lidet eller slet ikke ere benyttede — og jeg vil her ikke engang medtage dem, som maa søges i Hovedstadens Bibliotheker og Archiver, da disse overhovedet ere ulige mere tilgængelige og lettere at gjøre Brug af, end saadanne, der med langt større Vanskelighed og Møie maa opspores og giennemledes i Raadstue- og Stiftsarchiver, hos en og anden privat Eier, eller i enkelte ældre Kirkebøger og reddede Tingbøger fra Herredstingene.⁷⁾ En anden væsentlig Kilde til denne Landets indre Historie og historiske Statistik ere de, uheldigvis nu for en stor Deel adspalttede og tilintetgjorte private Brev-

⁵⁾ Henvend 1769 havde Bendsyssel, (som vi see af D. Atlas) endnu 82 større og mindre Hovedgaarde tilbage. I Aaret 1803—1805 opregnes omtr. 69 Herregaarde og mindre Hovedgaarde med frit eller ufrit Hartorn, i Bendsyssel eller Hjørring Amt. (Bogstrup om Agerd. i N. Jylland. II. S. 420—22.) Bergsøe (den danske Stats Statistik, II. S. 73. 74.) optæller derimod 1817 kun 52 af saadanne Gaarde i Hjørring Amt.

⁶⁾ Jfr. bl. A. Danske Atlas. V. S. 200. 201.

⁷⁾ Jeg har saaledes engang seet en vigtig og betydelig, med megen Æld, Skionsomhed og Noiagtighed (ved Fr. Pastor Rohmann) udført Samling af Actstykker og autentiske Bidrag til Jyens Historie og Tilstand i det syttende Aarhundrede, særdeles under den svenske Krig 1657—1660; hvoril Hovedkilderne især havde været Tingbøger, Kirkebøger, og private Samlinger af Breve og Documenter.

staber og Documenter, som vedkomme Adelen og Adelsgodset, Herregaardene, og Krongodset. Man har i ældre Tider langt mere beskæftiget sig med den genealogiske, end med den biographiske Adelshistorie, og langt mere med de adelige Familiers Slægtregister, eller de tørre personlige Data, Adelsmænds Fødsels- og Dødstid, Giftermaal og Afkom vedkomme, end med deres Besiddelsers, Godsernes og Herregaardenes Stiebne, deres Opkomst, Tilvært og Udvidelse ved Køb, Mageflister og mindre Eiendommers Samling under een Hovedgaard; deres Overgang i forskjellige Familier; deres Forsvinden og Opløsning, tilligemed en Mængde af de gamle, indfødte Adelslægter, som man finder at være efterhaanden uddøde i det 16de og 17de Aarhundrede. De tre Hovedperioder i den danske Herregaardshistorie, ligesom i Krongodsets Historie, nemlig 1: før Reformationen; 2: efter denne Hovedforandring; og 3: efter 1660, trænge lige meget til Brugen af de ovenfor berørte Kilder til et rigt Stof af Materialier og Forarbejder, inden man kan naae derhen, at den danske Stats og Nationens indvortes Histories Bearbejdelse kan blive mere kritisk=noiagtig, tilførladelig og stofrig, end den hidtil har været. Historiefrierverne have for de nyere Tider mest ladet sig nøie med at bruge enkelte Traditioner, enkelte Facta og enkelte, engang for alle antagne Forudsætninger, til, hver efter sin Mening eller sin politiske Tro, at udkafte almindelige Charakteristiker og Omrids af den indre Stikfelse, Forsætning, eller af de forskjellige Stænders og Folkeclassers Tilstand, enten i hele Ridsrum eller under enkelte Regieringer. Intet kan vel tydeligere vise, hvor mangfoldige Materialier, her endnu savnes — hvor overordentlig meget Stof her endnu er at oparbejde, drøfte og i authentisk Form at overlevere til Historikerens Brug, inden denne med nogenlunde Sikkerhed og Fuldstændighed kan benytte det til kritisk Anvendelse — end de særtræffelige Bearbejdelse af enkelte saadanne Materier i vor Historie (Skattevæsen, Kongernes Gæsteri, Kjøbstædernes Tilstand i det 16de Aarhundrede, m. m.) hvormed den alt for tidlig bortdøde Etatsraad P. B. Jacobsen — en af de mest samvittighedsfulde historiske Forskere Danmark har havt — berigede denne Deel af vor Litteratur.

Jeg er kommen til at berøre dette, fordi jeg i Anledning af

Vendsyssfel, vilde henvende Deres Høiærværdigheds Opmærksomhed paa de Indberetninger fra Præsterne i Aalborg Stift fra Aarene 1568 og 1599, som (i Følge et mig for omtrent 20 Aar siden, af den 1833 afdøde Overlærer Milling meddeelt Uddrag af bemeldte Beretninger, vedkommende Jordegodset i Vendsyssfel) skulle findes i Aalborgs Stifts- eller Bispe-Archiv. De saa Blade, der udgiere disse Uddrag, have i meget lang Tid været forgiennte hos mig. Ved nylig at gienfinde dem blandt mine Papiere, forekom de mig endnu fuldkommen værd den offentlige Meddelelse, hvortil jeg havde bestemt dem inden de forsvandt for mig; og de kunne i ethvert Tilfælde, foruden det reelle Udbytte, de meddele for Vendsyssfels historiske Statistik, maaskee have den Nytte, at giøre en og anden Gæst af vor Historie opmærksom paa, hvorledes Materialier af den Art kunne benyttes som autentiske Bidrag til Adelen, Herregaardenes og Landboforholdenes ældre Historie. De vilde i det mindste giøre min høit ærede Ven opmærksom paa deres Kilde, som jeg haaber endnu er bevaret i Stiftsarchivet; ligesom og paa den nedenfor omtalte „Mindes Herreds-Kronike“; og det vilde være mig særdeles kjær, om en senere Underjøgelse af ovenmeldte Præste-Beretninger skulde kunne bringe for Dagen, at de indeholdt andet og mere historisk Stof, end det det her benyttede. — Jeg henlever med Høiagtelse og gammelt Venstab

Deres Høiærværdigheds hengivne

Den 30 Novbr. 1849.

G. Molbech.

I Aalborg Bispe-Archiv findes Præsternes Indberetninger fra Aarene 1568 og 1599 om Jorde-Godset i Stiftet. I de første anføres, hvormange Herregaarde, Gaarde, Boel og Gadehuse, der findes i hvert Sogn, og hvem disse tilhøre; i de sidste kun, hvormange Gaarde og Boel i ethvert Sogn tilhøre Kronen, og hvormange Adelen. Jeg har troet, at et Sammendrag af de i disse Indberetninger nedlagte Data kunde give nogen Oplysning om Landets Tilstand i denne Periode.

1568.

Herreder.	Kronen.			Adelen.			
	Gaarde.	Boel.	Huse.	Gaarde.	Boel.	Huse.	
Kjær	160	148	244	89	138	193	
Hvetbo	64	50	33	87	63	94	
Nerslev	223	121	136	103	104	101	
Borlum.....	208	169	118	152	192	106	
Venneberg	93	72	73	161	163	121	
Horns	41	31	32	147	147	149	
Hanherred.....	212	86	146	356	180	271	
Gillerslev	105	28	63	338	39	59	
Sundborg.....	96	29	64	118	21	51	
Hæsling	143	69	139	187	78	117	
Kefs	269	52	161	92	31	45	
Sønder	196	40	61	151	28	47	
Norre	185	16	46	95	13	19	
		3 alt 1995	913	1319	2079	1197	1196

Desuden laae til Sygestuen eller Hospitalet i Aalborg 31 Gaarde, 22 Boel, 25 Huse, meest i Kjær og Hvetbo Herreder; og Viborg Hospital havde 6 Gaarde i Thy. Præsternes Annergaarde og det til Præstebord henlagte Gods udgjorde 42 G., 12 B., 29 H. Mange Præster i Vendsyssel klagede over, at Bispen Stygge Krumpen havde taget deres Gaarde og lagt under Borggaard. Af frit Bøndergods fandtes i hele Stiftet kun 23 G., 12 B., 29 Huse; og deraf i Thy kun 2 Gaarde, som tilhørte 2 Borgere i Holstebro. Anders Kiærulf i Kornumgaard, og Christen Nielsen i Bunst, eiede flere Gaarde end den, de beboede. Man seer, hvorledes Adelen havde grebet om sig. I det paa den Tid fløvrigt østlige Vendsyssel fandtes forholdsviis de fleste Boel.

Kronens Gods var for det meste henlagt til følgende Forlehninger:

	Gaarde.	Boel.	Huse.
Aalborg Slot	71	71	98
Vitføl Kloster	45	37	103
Sundslund Kloster	148	150	161

	Gaarde.	Bøf.	Huse.
Vorgaard.....	72	67	51
Uastrup.....	41	32	36
Seilstrup.....	76	55	72
Dreilev Kloster.....	58	55	33
Borlum Kloster.....	129	111	86
Ge Kloster.....	155	81	113
Vestervig Kloster.....	282	39	152
Thisted Bøvegaard.....	41	15	6
(Bar 1599 lagt under Drum.)			
Drum Slot.....	161	87	146
Ducholm Kloster.....	121	15	31
Lund.....	28	13	16
Fald Slot.....	86	16	31
(Alt paa Mors.)			
Kirkegods paa Mors, som Yalke Juel til Strandet havde i Forlening.....	52	8	21
Mariager Kloster.....	19	2	4
Ørslev Kloster.....	6	2	2
Korsbrødregård i Viberg.....	8	"	1

Følgende Herregaarde havde det meste Gods:

	Gaarde.	Bøf.	Huse.
Uagaard.....	49	31	44
Uodahl.....	44	17	42
Baggesvogn.....	23	16	10
Birkelse.....	29	55	50
Bradstov	{ Eric Lyffe.....	45	28
	{ Fru Høll.....	22	16
Bogsted.....	20	15	6
Damsgaard.....	31	7	10
Gammelmose.....	14	7	10
Giermeslevgaard.....	15	10	10
Gvidberggaard i Thy.....	36	11	16
Søgholt.....	23	"	14
Søirris.....	19	3	7
Trup.....	84	38	57
Kiarsgaard og Vangfiar.....	36	22	14
Knivholt og Kartoft.....	19	13	12
Koffedal.....	66	72	95
Lengsholm.....	23	22	13
Nebel.....	22	4	12

	Gaarde.	Boel.	Huse.
Odden	29	30	29
Sæbygaard	19	37	16
Torp og Knustrup	61	12	31
Ullerupgaard i Thy	28	4	15
Dang	27	15	15
Deelovgaard	17	14	19

Af Adelige udenfor Stiftet havde Anders Bruun til Giesingholm 26 Gaarde, 19 Boel, 20 Huse; Fru Berete Banner til Flintholm 20 G., 5 B., 13 H.; Otto Brade til Knustrup 19 G., 6 B., 15 H.; Gabriel Gyldenstiernes Arvinger til Refstrup 27 G., 15 B., 32 H.; Biorn Andersen til Steenholdt 14 G., 14 B., 14 H.; Dlus Mourigen til Boller i Skaane 16 G., 4 B., 9 H.; Fru Ane Dlusdatter Reedy til Knustrup i Skaane 29 G., 8 B., 16 H.; Holger Rosenfrands til Boller 48 G., 36 B., 30 H.

De to mægtigste Familier i Stiftet vare Bannerne og Gyldenstiernerne. Bannerne fik formodentlig meget Gods efter Grevens Feide. Franz Banner til Koffedal havde Børlum Kloster til Forlening, og købte siden De-Kloster. Otto Banner til Åsdal havde Seilstrup i Forlening, og giftede sig siden Borggaard til. Knud Gyldenstiernes Efterleverse, Jytte Podesbust til Trup, Vosborg og Dvergaard paa Mors, havde Westervig i Forlening, og Sønnen Henrik Gyldenstierne eiede Åagaard.

Følgende Herregaardes eller adelige Sædegaardes Giere nævnes, som ikke forekomme i danske Atlas: Aastrup, Peder Munk i Forlening. Baggesvogn, (kaldes og Boien) Fru Magdalene Banner, (formodentlig Iver Krabbes Enke til Østergaard i Salling, og forlenet med Skivehus). Clausholm i Bolstrup Sogn, Fru Ane. Ellinggaard, Thomas og Laurids Svendsen. Gierumgaard, Fru Maren. Herstrupgaard, Jesper Vogensen. Og saa nævnes: Fru Inger

til Hestrupgaard. Hvedstedgaard eiede Thomas Galskytt, i Forening med Tyge Galskytt; ligeledes eiede Jens Thomsen Tyft Hiermeslevgaard, i Forening med sin Svigerinde, Ane Mortensdatter. Hørbyelund, Fru Karen. Jeget, eller Eget, Fru Ellen Galskytt; Godset udfistet til fattige Søster- og Broderbørn og Sedfende. Kragtkov i Elling Sogn, Jens Marquardsen. Leerbek, en „Græsgaard“, Oluf Madsen til Hald. Linderumsgaard, Fru Johanne Bognsdatter. Lykkeøgaard i Vindølev Sogn, Lars Dffesen. Mosberggaard i Mosberg Sogn, Anders Thomsons Arvinger. (1599 Knud Sparres Gule). Røutved, Fru Marren, Hans Eylertsens Gsterleverfke. Steensbek, Jens Hansens Arvinger. Steenshede, Bogn Bogen. Tveden i Karup Sogn, Lars Nielsen. Bangkiær i Torølev Sogn, Biørn Raas, som og eiede Kiærøgaard. Billerup eller Hvillerup, Otto Nielsen. Bilinshøffgaard ved Hjerring, Malte Jensen. (1599 beboedes den af Bønder, og tilhorte Ulrich Sundberg til Dvelstrup). Bormholt, Fru Helvig Gloc.

De Heger, som i Danske Atlas ansøres ved Eskær i Vendsyssel vare til Eskær i Salling, som Fru Johanne Krumpen havde 1568. Lundergaard havde Palli og Gøø Friis (der nok vare Søner af Mester Niels Friis til Vaskiærgaard i Harsyssel). I Vesterhassing Sogn laae Hassing-Hoffgaard, som tilhorte Knud Bild, og Ganderupgaard, som horte til Berglum Kloster; men Thomas Bild havde Livsbrev paa Gaarden. (I en Indberetning om Præstens Indkomster fra 1553 nævnes desuden Daløgaard, som Frands Bille, og Hougaard, som Torben Bille havde). I Hummer Sogn beboede Balzer Maltesen en Gaard.

Af Brodskov havde Erik Lykke det Halve, og eiede tillige Veierslevgaard paa Mors; Fru Margrete Hans

Holkes havde den anden Halvdeel; Dueholm havde Fru Abel Skeel, Sal. Niels Ranges i Forlening; Frosløvgaard, Anders Hansens Arvinger; Gierupgaard eiedes af Fru Ane Spendsdatter, Peder Vinters, til Mandrup; (Gaarden laae formodentlig i Stagstrup Sogn). Hoffgaard i Sønderhaa Sogn, af Fru Ide Heg; Hvidberggaard paa Thyholm havde Hans Skovgaard; Jæstegaard, Fru Maren, (formodentlig ved Istrup i Hvidberg Sogn); Lund havde Peder Munk i Forlening; Lyngholm tilhørte Anders Banner; Mandrup Peder Vinter; Olufgaard havde Fru Karen Banner, Gregers Truidsens til Høgholdt. Skarregaard i Sæterslev Sogn eiede Otto Krumpen paa Hald. 3 Hiortels Sogn laae, foruden Slette, som Fru Buole (Bodil?) havde, to smaa Sædegaarde; den ene, Mergaard, beboedes af Bogn Andersen; den anden var Michel Ryr's. Stoerupgaard i Ording Sogn eiedes af Fru Kirstine Grensdatter; Søgaard havde Lars Dffesen; Taddersbøl, Fru Abel Skeel til Fustinge; Ullerup, Fru Karen Skeelsdatter; Ullerupgaard havde Fru Karen Globsdatter, Sal. Niels Skeels; Ulstrup Franz og Otto Banner. Glumstrup, 4 Bøndergaarde til Gøkiær i Salling.

Følgende Herregaarde forekomme her endnu ikke:

Aggersborg Gaard, Bangsbøe, Bannerslund, Bjørnskiær, Blistrup, Dybvad, Giettrup (2 Bøndergaarde); Heiselt, Hindfels; Kiølbyegaard (1599 eiedes den af Jomfruerne: Helvig, Maren og Karen Krabbe, og kaldes Kiølpegaard); Kiølskegaard, Knudseie, Langholdt, Nipstrup, Ræffiærgaard, Rødslet (da en Gaard og 3 Bøel); Søe, Sønder Gøkiær, Braa (kaldes 1599 Breddbjørn Gyldestiernes Sædegaard).

Foruden de Foranferte findes følgende Adelige, som have Gods i Stiftet:

Fru Abel til Kiærgaard; Fru Agate til Bisborg; Anders Thomsen i Kongensgaard; Fru Ane til Darlund; Fru Ane Madsdatter til Nørgaard; Fru Ane Clausdatter i Rindumsgaard; Fru Berete til Feuling; Knud Bild til Vidbygaard; Daniel Bild, Jørgen Bild; Eggert Bilde i Skaane og Torben Bille i Skaane; Anders Bloch; Jomfru Ingeborg Brede; Gøß Brochenhuus (som havde Thisted Bispegaard i Forlening); Johan Brochenhuus; Laue Broffs Børn til Estrup; Claus Bruske; Mogens Bruuns Frue til Bindum; Christen Michelsen og Fru Kirstine paa Lundbek; Christopher i Schorup; Fru Cizel i Brønsberigg; Jesper Daa til Enggaard; Claus Daa; Fru Dorete i Øst; Frans Dyre til Palsstrup; Envold Jensen til Slumstrup; Thomas Fasti; Palle Friis til Tustrup; Jomfru Agnete Friisdatter i Bindum; Peder Ebbesen (Galls) Døtre Ane og Sophie; Geert Thomsens Børn; Christopher Gise til Munsberg; Fru Ane, Albert Gies; Claus Glambek; Jens Grøns Frue i Ulfund; Lars Grøns Frue i Bisted; Peder Gyldestjerne; Jørgen Harbo; Fru Edel Hardenberg; Erik Hardenberg, Hartvig Thomsen i Kollerup; Philip Hederstrup; Jørgen Holst; Jesper Huus; Jacob Hog og Jesper Hog; Fru Karen Horkins i Viborg; Jomfru Johanne Justdatter; Axel Juul, Jens Juul; Fru Mette, Iver Juuls til Stubbergaard; Niels Juul til Aaberg; Svend Juul til Bovling; Vincent Juul til Højslund; Jørgen Knudsen til Ferregaard; Jomfruerne Karen og Ane Mouritsdatter i Aalborg; Fru Karen, Mads Jonsens; Fru Kirsten til Allstedgaard; Jens Koes, Erik Koes til Lindberggaard; Oluf Krabbe; Mogens Krag til Kiærlingberggaard; Jesper Krause (Kraffe); Envold Kruse, Lars Kruse til Rørbek; Erik Lange; Otto Luno til Rugaard; Jørgen Lykke, Fru Maren Høgsdatter til Borle; Fru Maren til Kølgaard, en Bondegaaard i Vild Sogn; Fru Maren til Stenumgaard; Fru Mette Dresdatter; Fru Mette i Steenshede, Morten Svendsen

til Vosnæsgaard; Søren Mund ved Drø; Niels Munk til Giesfinggaard, Oluf Munk, Palle Munk, Søren Munk; Dffue Mørk i Gunderup; Niels Jonsen til Torstelund; Niels Michelsen til Rye; Berner Parsbjerg, Jomfru Ingeborg Nielsdatter Parsbjerg; Jomfru Karen Predbjørnsdatter; Peder Møgen, en ung Junker i Børfylsøl; Poul Bogensen i Stottrup, Niels Rosenfrank til Halkær; Jacob Rosstrup til Leergaard, Henrich van Roth; Steffen Rud; Christen Skeel; Jørgen Skovgaard; Laurids Skram, Dffue Skram; Hans Sparre, Knud Sparres Arvinger; Lars Spend til Hoffuenskfil i Børfylsøl; Jørgen Splid til Møllerup; Niels Stygge til Søgaard, Jens Stygge til Lindrupgaard; Byrri Trolle til Lille, Hertuf Trolles Arvinger; Christen Drn.

Smaa Bemærkninger⁸⁾.

Abbed Anders havde i Sundby og Huorup Sogne 6 Gaarde og et Boel i Forlening, og Søren Mathiesen og Christen Michelsen, Raadmand i Halsborg, havde hver en Gaard. I Hals havde Præsten en Gaard af Vitsføl Kloster fri for Skuld, „fordi han haffuer ingen anden Præstegaardt at asle till, untagett nogitt ringe hannom er tillagdt till dett Gadehuß, han udj boer.“ Hele Hals Sogn og det meste af Sundby horte til Vitsføl Kloster.

Saltum Sogn havde ingen Sædegaarde, og ingen Ugedagsmænd vare derfor i Sognet. I Hune Sogn give Nogle „Smørskuld“, fordi de ikke have Kornavl.

Om Sæby beretter Præsten Oluf Jørgensen: „Kiendis jegh „med thet mit eyene bref, att thet i Seby er 129 gerde, lundker, „och boer, och er ihend sterste parth sollet, eller pansfatth thyl ry- „dermend's mender, som boend er udend byend.“

⁸⁾ Ordtydende efter Millings Udskrift af vorkommende Præste-Beretninger. Her er kun tilføiet Citationstegn ved de Steder, hvor han synes at have fulgt Originalens Skrivemaade.

Horne var meget forderuet af Vand og Sand. Tolderen paa Skagen havde 2 Gaarde og 1 Boel i Skagens Sogn. Elling Præstegaard var den „vaageste Bygsted i Sognet efter sin Leilighed.“

Præsten i Bjerbye bemærker: „1566 kom jegh til Bierby, tha iegh haffde tienth paa kong. mayst. Skib 2 Sommer, och gaff jegh en stor Madfatt, ferend jegh sid Dvæg eller Hærff, och da ighen min mandpartt, 15 endinde Daler.“ (Vistnok til denne Tid en meget trykkende Skat, da en Præst sjelden havde over 1 Rd. i Døffer om Aaret efter Indberetningerne af 1553).

I Broust er meget armt Folk med ringe Kornlød.

„Udi De Sogen er XXX smaa huoll, hvilcke ther haffue en ganste ringe seedt, fordi di sidder paa then strandebacke och ere fister.“

Isterild Sogn. „Ther er VIII gords eye till Horer; „dett var en sund en bye, hede Hosterup; mod XL aar siden, udi „Herr Holger Rosenkrands tid, da bleff samme bye afbrett oc „fatt op ighen i Horer, oc Her Holger ville haffue Horer till en „købsted, oc Lysted till en Landsby; nu bleff Horer koggitt „mier end i XXIII høge (Bygge), oc samme VII gordz eye i „Høstrup marc bleff stiftt i XXX stiftther. Nu haffue di Horer „mendt idt mier att bruge en samme VIII gordz eye, oc leggis „ellers udi lig med di andre sogne, naar statihen skal ligis.“

Ieginde er Kronens, men forlenet til Fru Margrete Eric Krakkes. „Gadebyggerne (Gadebyggerne) tregle och tigge; solch, som leffue aff Gudz almøsse i ster elendighed.“

Uger Sogn havde endnu 33 Gaarde, 3 Boel, 37 Huse.

Dudrup och Rachebye (paa Mors) ere saa „franke paa aull, att ther icke er mange, som er franker.“

I Flade Sogn paa Mors: „nogle Gadehuse, som kieltringer oc Stakarle boe udi, er mesten partthen saa forarmet, att thi ere idel stakarle, stodere oc stumper.“

1599

var Kronens Gods meget formindstet ved Salget af de betydelige Forleninger: Hundslund Kloster, De Kloster, Bittskøl Kloster, og Borgaard. I nogle Herreder anføres, foruden

Gaarde og Boel, Antallet af Decimanter, hvoraf man seer, at adskillige Gaarde og Boel vare deelte mellem flere Beboere.

Antallet af Gaarde og Boel. Deraf til Kronen.

Herrederne.	Gaarde.	Boel.	Decimantes.	Gaarde.	Boel.	Decimantes.
Kjær	248	253	"	58	40	"
Gvetbo	290	Gaarde	312	137	G. og Boel	"
Jerslev	646	og Boel	"	99	116	"
Borlum	341	351	786	95	63	"
Venneberg ..	225	231	603	45	50	"
Horns	217	115	350	17	14	"
Sanherred ..	566	286	951	211	109	"
Gillerslev ...	387	55	"	147	21	"
Gundberg ..	"	"	314	"	"	135
Gæsling	418	Gaarde	"	170	Gaarde	"
Kefs	493	og Boel	719	380	og Boel	"
Sønder S...	292	39	363	160	18	"

Kun i Hillerølev Herred og i de til Hjørring hørende Sogne anføres Eierne af Godsset, som vare følgende: Christopher Pax til Holbekgaard; Fru Friis til Pederstrup i Sols Sogn; Jens Høg til Trudsholm; Mogens Juel til Åsmild Kloster; Ane Lykke, Ludvig Munkes; Christen Prip til Dland; Fru Karen Gyldenstjerne til Torp; Godslev Budde; Fru Giartrud til Videe; Inger Tidemandsdatter til Tidmandsholm; Albert Friis til Haraldskær; Fru Maren til Langtin; Henrik Krag til Tremerup; Esli Brock til Estrup; Anders Eskesen i Heegaardt; Ditto Marsvin; Niels Bilde til Raffnholdt; Jørgen Due til Hvedholm; Knud Daid (?) til Hestholm; Steen Brade; Axel og Predisbiorn Gyldenstjerne.

Christopher Rosenkrantz til Leerbek; Axel Ugerup til Drmholdt; Jacob Seefeldt; Peder Munk til Hammelmoose; Peder Brade til Krogholm; Erik Bild; Knud Brokkenhuus; Poul Munk; Fru Christens; Fru Beate Bild, Ditto Bradis; Henrik Bilde.

Smaa Bemærkninger.

I Hals Sogn har Præsten „en gordt, som hand haffuer „stedt aff Abbed Anders og giffuer skyld aff, oc hvad theraff goer „esther iordhebogen. Decimantes, endog de ere mange till tals, „tiende dog ringe, fordi Ujflen er liden.“ — I So: „Alle arme skulle neppeiligen tiende 2 Tdr. Kuorn. Uff de enstige Gorde er ther ingen tiende att bekomme, thi de finge mat kuorn.“

Kiettrup Sogn „giffuer lidet thill skyld oc seie thind; er dogh for talits skyld antheget, som det haffuer været udi gammel thid, oc nu er nogen smaa kuffe.“ — Soene Sogn „aff sann forderffuit oc stander moren øde.“

Dgsaa Tornby, Hiortels og Skinnerup Sogne meget ødelagte af Sand.

„Skaffen haffuer en sogekirke oc tho capeller, then ene vid Haffuit, then anden vid Messuit.“

„Høffring (Hierring) borger, som haffue march=Jord at tiende aff, er 18 buell, oc er 4 ftering i huer buell, huilken by ligger till Nastrup leen.“

Tillæg.

(Om et efterlatt Haandskrift af C. Thestrup.)

Et Brev (4 Sept. 1827) omtaler den afdøde Milling „Nogle Dp-tegnelser, som Forfatteren af den danske „Krigs-Armatur“ har efterladt sig under Navn af Rinds Herreds Kronike“, og „som have meget tilfælles med Jarstrups og Axelsens (1813 af J. Becher udgivne) Dagbøger; men ere langt rigere end disse, baade paa ældre og saamtidige Efterretninger.“ Han tilføiede: „E vad deraf havde nogen historisk Interesse har jeg affrevet, da jeg for nogen Tid siden havde Bogen til Laans.“ — Til en Prøve meddeeler han følgende Brev af Christian III. (1543) paa Kongens Gaard Aulestrup i Rinds Herred, som i Grevens Heide var bleven forbrudt. Thestrup har ikke beholdt Originalens Retfærdning.

Vi Christian III. ic. giøre vitterligt, at efterdi denne „Brevviser „Portial Christensen i Aulestrup nu haver ladet handle med „os om hans Bøndestyld, han selv udi boer, liggendis i Rinds

Smaa Bemærkninger.

I Hals Sogn har Præsten „en gordt, som hand haffuer „stedt aff Abbed Anders og giffuer skyld aff, oc hvad theraff goer „esther iordhebogen. Decimantes, endog de ere mange till tals, „tiende dog ringe, fordi Ujflen er liden.“ — I So: „Alle arme skulle neppeiligen tiende 2 Tdr. Kuorn. Uff de enstige Gorde er ther ingen tiende att bekomme, thi de finge mat kuorn.“

Kiettrup Sogn „giffuer lidet thill skyld oc seie thind; er dogh for talits skyld antheget, som det haffuer været udi gammel thid, oc nu er nogen smaa kuffe.“ — Soene Sogn „aff sann forderffuit oc stander moren øde.“

Dgsaa Tornby, Hiortels og Skinnerup Sogne meget ødelagte af Sand.

„Skaffen haffuer en sogekirke oc tho capeller, then ene vid Haffuit, then anden vid Messuit.“

„Høffring (Hierring) borger, som haffue march=Jord at tiende aff, er 18 buell, oc er 4 ftering i huer buell, huilken by ligger till Nastrup leen.“

Tillæg.

(Om et efterlatt Haandskrift af C. Thestrup.)

Et Brev (4 Sept. 1827) omtaler den afdøde Milling „Nogle Dp-tegnelser, som Forfatteren af den danske „Krigs-Armatur“ har efterladt sig under Navn af Rinds Herreds Kronike“, og „som have meget tilfælles med Jarstrups og Axelsens (1813 af J. Becher udgivne) Dagbøger; men ere langt rigere end disse, baade paa ældre og saamtidige Efterretninger.“ Han tilføiede: „E vad deraf havde nogen historisk Interesse har jeg affrevet, da jeg for nogen Tid siden havde Bogen til Laans.“ — Til en Prøve meddeeler han følgende Brev af Christian III. (1543) paa Kongens Gaard Aulestrup i Rinds Herred, som i Grevens Heide var bleven forbrudt. Thestrup har ikke beholdt Originalens Retfrevning.

Vi Christian III. ic. giøre vitterligt, at efterdi denne „Brevviser „Portial Christensen i Aulestrup nu haver ladet handle med „os om hans Bøndestyld, han selv udi boer, liggendis i Rinds

„Herred, i Østerkølle Sogn ubi vort Land Jylland, og haver
 „derfor været i vor Minde; da haver vi af vor synderlig Gunst
 „og Naade undt og tilladt, og nu med dette vort aabne Brev
 „unde og tillade at fornævnte Borial Christensen og hans Ar-
 „vinger herefter skulle have, nyde og bruge fornevnde Bonde-
 „gaard og Gods med dens rette Eiendom og Lilliggelse saa fri,
 „og for saadan Afgift og Tynge, som deraf giordes og gaves, før
 „nu sidste forleden Feide her i Riget begyndtes; dog saa at han
 „og hans Arvinger skulle være os og vore Arvinger, efterkommende
 „Konger i Danmark huld og tro, og aarligen til gode Rede af
 „fornævnte Bondegaard og Gods giere og give til os og Kronen
 „saadan Landgilde, Tynge og Afgift, som pleier at gives, og gaves
 „for Feiden begyndte. Thi forbyde vi alle, i hvo helst de ere eller
 „være kunde, i Særdeleshed vore Fogder, Embedsmænd og alle
 „andre, fornævnte Borial Christensen, og hans Arvinger paa
 „fornævnte Bondegaard og Gods, som forstrevet staaer, hindre,
 „hindre lade, og paa nogen Naade Forsang at giere, under vor
 „Gyldest og Naade. Givet i Vor Rikshof Viborg 1543, St.
 „Knuds Dag.“

Dette var den sædvanlige Form, hvori disse Kongebreve til
 Kronens Bønder i Jylland, som deres forkrudte Gaarde, efter
 Grevens Feide, bleve tilbagegivne, udstedtes; hvoraf en stor Deel
 udtogsvis findes indførte i Cancelliets „Register over alle Lande“
 for A. 1540 og flg. Saaledes et (af 1542.) til Byriall
 Jensen i Oleup, Rinds Herred; hvilket her anføres for det
 særegne Navns Skyld, der sees at være det samme, som fore-
 kommer i det ovenfor aftrykte Brev).
